

Marek Stokłosa

"La potestà di governo nella vita consacrata. Linee di sviluppo storico-giuridico ed ecclesiologico",
Francesco Panizzolo, Venezia 2009 :
[recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 55/4, 230-236

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

W rozdziale czwartym i ostatnim części drugiej dokonano analizy odzwierciedlenia w prawie własnym obowiązku dążenia do doskonałości członków stowarzyszonych zgodnie z duchem instytutu i realizacji jego misji wyrażonych w kanonie 725 KPK/1983 r.

Konkludując należy podkreślić, że publikacja M. V. Hernández Rodríguez jest jedną z niewielu prób naukowego opisu stosunkowo nowej kanonicznej struktury członków stowarzyszonych przy instytutach świeckich. Może ona dać dobry początek kolejnym opracowaniom tej kwestii także w języku polskim w oparciu o prawodawstwo własne instytutów powstałych w Polsce. Jednoczesna zaś popularyzacja możliwości złączenia się z instytutem świeckim wiernych świeckich celem dążenia do doskonalszej miłości ewangelicznej zapewne mogłaby przyczynić się do skorzystania z tej perspektywy przez wielu wiernych także w Polsce.

s. Bożena Szewczul WNO

Francesco Panizzolo, *La potestà di governo nella vita consacrata. Linee di sviluppo storico-giuridico ed ecclesiologicalo*, Marcianum Press, Venezia 2009, ss. 442.

Francesco Panizzolo w swej publikacji – *La potestà di governo nella vita consacrata. Linee di sviluppo storico-giuridico ed ecclesiologicalo* [Władza rządzenia w życiu konsekrowanym. Aspekty rozwoju historyczno-prawnego i eklezjologicznego] przybliży czytelnikowi – w aspekcie historyczno-prawnym – zagadnienie władzy, która w instytutach przysługuje przełożonym zakonnym na mocy prawa powszechnego i własnego. Do promulgacji KPK/83 władzę tę nazywano władzą zwierzchnią (*potestas dominativa*). Określenie to zostało użyte w kan. 501 §1 KPK z 1917 roku. Obecny Kodeks z 1983 roku nie tylko nie ponowił tego terminu, ale też nie wprowadził innej nazwy na jej określenie. Podał jedynie w kan. 596 ogólne zasady dotyczące władzy przełożonych i kapituł, których źródłem jest prawo powszech-

ne i konstytucje. Stąd też w doktrynie kanonistycznej trwają dyskusje na temat natury władzy przełożonych i kapituł. Autor publikacji nie tylko przytacza różnorakie stanowiska kanonistów w tej materii, ale także próbuje dać odpowiedź na zasadnicze pytania dotyczące natury tej władzy, postulując nowe sformułowanie kan. 596.

Recenzowana pozycja składa się z prezentacji monografii (s. 5-6), wstępu (s. 7-13), pięciu zasadniczych rozdziałów (s. 15-388), zakończenia (s. 389-400), bibliografii (s. 401-429) oraz wykazu skrótów (s. 431-432) i autorów cytowanych w publikacji (s. 433-437). Całość zamyka spis treści (s. 439-442).

W pierwszym rozdziale publikacji *Potestà dominativa dalle origini al CIC 17: sviluppo ed essenza* [Władza zwierzchnia od początków do CIC 17: rozwój i istota] zostaje przedstawiona władza zwierzchnia w życiu konsekrowanym w aspekcie historyczno-prawnym od początku jej powstania aż do promulgacji KPK z 1917 roku. Autor ukazuje najpierw pojęcie władzy w prawie rzymskim, które jest źródłem określenia władzy w życiu konsekrowanym. Prawo to wyróżniało relacje rodzinne, określając je jako *patria potestas*, oraz relacje służalcze, które z kolei definiowało *dominica potestas*. *Patria potestas* jest to władza ojca wobec dzieci, natomiast *potestas dominica* jest to władza, jaką posiada panujący wobec niewolników. Stąd też w pierwotnej formie życia konsekrowanego, jakim było życie monastyczne pojawiła się *potestas dominativa*, chociaż nie była ona bezpośrednio określana tym terminem. Życie zakonników w monasterach było regulowane zależnością i posłuszeństwem wobec przełożonych klasztorów, którzy sprawowali władzę zwierzchnią nad podwładnymi, taką, jaką posiadał w epoce rzymskiej ojciec nad dziećmi, mąż nad żoną i władca nad niewolnikami czy służącymi. W dekrecie Gracjana spotykamy się jedynie z załączkami doktryny co do *potestas dominativa*, która nie jest jeszcze określona tym pojęciem. Doktryna ta zostaje częściowo ubogacona przez autorów średniowiecza. Jednak za twórcę pojęcia *potestas dominativa* uważa się F. Suáreza, którego doktryna w szeroki sposób została przedstawiona w publikacji. Następnie jej autor przedstawia charakterystykę tej władzy, z uwzględnieniem różnic między władzą

w instytucjach wyjętych i niewyjętych. Wyjaśnia jej charakter, w szczególności sposób – czy jest wyłącznie władzą prywatną, czy też jest w całości lub części także władzą publiczną.

Rozdział drugi – *Dal CIC 17 al Concilio Ecumenico Vaticano II* [Od KPK/17 do Soboru Ekumenicznego Watykańskiego II] – rozpoczyna się od analizy prawnej kan. 501 §1 KPK z 1917 roku. Prawodawca używa terminu *potestas dominativa*, którą posiadają przełożeni i kapituły we wszystkich instytucjach. Natomiast *iusdictio ecclesiastica* jest sprawowana tylko w instytucjach kleryckich wyjętych. W krótkim czasie kanoniści zauważyli jednak, że kodeksowe określenie sposobu sprawowania władzy w instytucjach niewyjętych jest niewystarczające, gdyż natura tej władzy nie może być prywatna, lecz powinna być publiczna. Znajduje to odzwierciedlenie w autentycznej odpowiedzi Papieskiej Komisji ds. Autentycznej Interpretacji Kodeksu, która decyduje o zastosowaniu do *potestas dominativa* kanonów dotyczących władzy rządzenia, zarówno w przypadku kleryckich instytucji jak i laickich. W ten sposób zostaje uznany ścisły związek między tymi dwoma rodzajami władzy. Natomiast w reskrypcie papieskiej *Cum admotae* z 6 listopada 1964 roku oraz w dekrecie *Religionum laicalium* z 31 maja 1966 roku, przyznano przełożonym instytucji kleryckich i laickich szerokie kompetencje, które dotychczas były związane z instytucjami wyjętymi. Również dekret soborowy *Perfectae Caritatis* i konstytucja dogmatyczna *Lumen Gentium* podkreślają znaczenie życia konsekrowanego w życiu Kościoła.

Rozdział trzeci – *La fase di codificazione del can. 596* [Faza kodyfikacji kan. 596] – przedstawia zasadnicze etapy prac nad redakcją kan. 596. W czasie tych prac Stolica Apostolska wydaje dokumenty dotyczące władzy w instytucjach zakonnych, które w zasadniczy sposób wpływają na *iter* kodyfikacyjny. Są to dekrety *Cum Superiores*, *Clericalia Instituta*, *Ad instituenda experimenta*, *Experimenta circa regiminis*, motu proprio *Causas matrimoniales* oraz dyrektywy *Mutuae relationes*. Dokumenty te ułatwiają przygotowanie dwóch wersji obecnego kan. 596, a mianowicie w schemacie z 1977 i z 1980 roku.

Jednak *Schema novissimum* z 1982 roku zawiera sformułowanie odpowiadające treści kan. 596.

W rozdziale czwartym, zatytułowanym *L'ufficio di Ordinario* [Urząd ordynariusza], zostaje ukazany urząd ordynariusza wraz z jego uprawnieniami – w relacji do członków Instytutów życia konsekrowanego i Stowarzyszeń życia apostołskiego. Samo słowo „ordynariusz” – jak zaznacza autor – jest pojęciem technicznym, użytym w KPK/83 dla określenia grupy urzędów kościelnych, których tytulariusze posiadają, oprócz własnych uprawnień wypływających z natury sprawowanego urzędu, pewne identyczne kompetencje w relacji do określonej grupy wiernych. Pod pojęciem ordynariusza – według kan. 134 – należy rozumieć tych wszystkich sprawujących urzędy kościelne, z którymi jest związana władza wykonawcza zwyczajna wobec podwładnych. Do nich prawodawca w kan. 134 §1 zalicza także wyższych przełożonych kleryckich instytutów zakonnych na prawie papieskim i kleryckich stowarzyszeń życia apostołskiego na prawie papieskim. Wyliczenie przez autora kodeksowych kompetencji ordynariusza jest poprzedzone szczegółowym omówieniem pojęcia kościelnej władzy rządzenia, o której mowa w kan. 129. Idąc śladami doktryny kanonistycznej zaznacza, że publiczna władza kierowania wiernymi dla osiągnięcia zasadniczego celu, jakim jest zbawienie, pochodzi z ustanowienia Bożego. Tytulariuszami tej władzy są ci, którzy otrzymali święcenia biskupie, prezbiteratu oraz diakonatu. Natomiast wierni świeccy mogą współdziałać w jej wykonywaniu, zgodnie z przepisami prawa. Samo przyjęcie święceń nie oznacza automatyczne wyposażenia osoby duchownej w prerogatywy władzy rządzenia. W odróżnieniu od władzy święceń, uprawnienia władzy rządzenia otrzymuje się wraz z powierzeniem urzędu lub na mocy delegacji. Stąd też – jak zauważa autor – nie wszyscy, którzy posiadają święcenia, nawet biskupie, są jej podmiotami. Może ona być wykonywana na forum zewnętrznym bądź wewnętrznym sakramentalnym lub pozasakramentalnym. Władza rządzenia dzieli się na władzę ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą.

Autor, po omówieniu władzy rządzenia, przechodzi do wyliczenia tych, których prawodawca kościelny uznaje za ordynariuszy. Zauwa-

za przy tym, że kan. 134 §1 przyznaje taki tytuł najpierw biskupowi rzymskiemu, biskupom diecezjalnym oraz innym, którzy – choćby tylko tymczasowo – są rządcami Kościoła partykularnego lub wspólnoty z nim zrównanej, w myśl kan. 368. W drugiej kolejności wylicza wikariuszy generalnych i biskupich oraz przełożonych wyższych instytutów zakonnych i stowarzyszeń życia apostołskiego, pod warunkiem posiadania przez nich charakteru kleryckiego i prawa papieskiego. Są ordynariuszami przełożeni najwyżsi i prowincjalni, przełożeni części zrównanej z prowincją, przełożeni domu niezależnego oraz zastępcy wspomnianych przełożonych, jeśli tacy zostali prawnie ustanowieni, a także opat-prymas i przełożony kongregacji monastycznej, o których mowa w kan. 620. Trzecią grupę ordynariuszy stanowią ci, którzy nie zostali wymienieni w kan. 134 §1: prałat prałatury personalnej (kan. 295 §1), biskup polowy na mocy Konstytucji Apostolskiej *Spirituali militum curae* (21.04.1986) oraz przełożeni ordynariatów dla anglikanów, zgodnie z postanowieniami Konstytucji Apostolskiej *Anglicanorum coetibus* (4.11.2009).

W drugiej części omawianego rozdziału autor wymienia kompetencje, które zostają przyznane ordynariuszowi przez prawodawcę kodeksowego w zakresie *munus docendi*, *munus sanctificandi* i *munus regendi*. Obowiązki i uprawnienia w przypadku *munus regendi* są wyliczone według kryterium podziału na władzę ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą. Wyżsi przełożeni kleryckich instytutów zakonnych na prawie papieskim czy też kleryckich stowarzyszeń życia apostołskiego na tym samym prawie sprawują, jako ordynariusze, obowiązki i uprawnienia jedynie wobec własnych podwładnych.

W trzeciej części rozdziału znajdują się kompetencje wspólne dla wszystkich przełożonych wyższych, bez względu na jakiegokolwiek kryteria podziału instytutów czy stowarzyszeń. Obejmują one zarówno męskie jak i żeńskie, na prawie papieskim jak i diecezjalnym. Także w tym przypadku autor wylicza obowiązki i uprawnienia w kategoriach *munus sanctificandi*, *munus docendi* i *munus regendi*.

Ostatnia część czwartego rozdziału ukazuje sposób sprawowania władzy wykonawczej w instytutach życia zakonnego. Jest ona wyko-

nywana przez wyższych przełożonych instytutów na prawie papieskim za pomocą wydawania – w granicach kompetencji – aktów administracyjnych, jakimi są dekrety, nakazy czy reskrypty. Te poszczególne akty administracyjne mogą być wydawane także w instytutach zakonnych świeckich na prawie papieskim, których przełożeni wyżsi nie są kwalifikowani przez prawodawcę jako ordynariusze. Są oni kompetentni do wydania, m.in., dekretu erygującego dom zakonny (kan. 609 § 1), czy też powierzenia urzędów wewnątrz własnego instytutu (np. mianowania przełożonych bądź potwierdzenia ich kanonicznego wyboru).

W rozdziale piątym – *Dottrina sulla potestà dei Superiori maggiori* [Doktryna o władzy przełożonych wyższych] – autor analizuje różne opinie doktryny kanonistycznej co do natury władzy sprawowanej przez przełożonych, o której mowa w kan. 596, i udziału w niej wierznych świeckich. Zasadnicza linia podziału stanowisk doktrynalnych przebiega pomiędzy tymi, którzy utożsamiają władzę przełożonych określoną prawem powszechnym i konstytucjami z *potestas sacra*, a tymi, którzy takie analogie negują. Pierwsza grupa kanonistów opiera swe stanowisko na nauce Soboru Watykańskiego II i roli życia konsekrowanego w życiu Kościoła. Natomiast wśród kanonistów drugiej grupy panuje różnorodność opinii. Jedni określają władzę przełożonych, o której mowa w kan. 596, jako wspólną dla instytutów zakonnych, inni jako publiczno-kościelną. Pozostali jej wprost nie definiują. Według opinii tej grupy *potestas sacra* może być sprawowana tylko przez tych, którzy otrzymali sakrament święceń. Stąd też jedni twierdzą, że władza ta w niekleryckich instytutach ma swe źródło w sakramencie chrztu i definiują ją jako świecką, inni zaś określają ją jako własną, albo duchową, bądź zakonną lub władzą rządzących.

Autor, po ustosunkowaniu się do wyrażonych opinii, konkluduje, iż władza przełożonych – określona prawem powszechnym i konstytucjami – jest kościelną władzą rządzenia, wykonywaną zarówno w instytutach życia konsekrowanego i stowarzyszeniach życia apostołskiego, tak kleryckich jak i świeckich. W instytutach kleryckich przełożeni sprawują ją na podstawie kan. 129 §1, natomiast w instytutach świeckich współdziałają w jej wykonywaniu, zgodnie z kan. 129 §2. Stąd też

autor publikacji formułuje postulat nowego sformułowania kan. 596, który treścią odpowiadałby postanowieniom kan. 129, a mianowicie: §1. In institutis clericalibus tam iuris pontificii quam iuris dioecesani Superiores et capitula pollent potestate regiminis ad normam iuris universalis et particularis. §2. In institutis laicalibus Superiores et capitula in exercitio potestatis regiminie cooperantur ad normam iuris universalis et particularis pro foro tam externo quam interno, sed non sacramentale. W taki sposób sformułowana treść kan. 596 daje podstawę do wykonywania władzy rządzenia w wszystkich instytucjach i stowarzyszeniach. Jej jedynym źródłem jest uczestnictwo w jedynej władzy Chrystusa, której celem jest *salus animarum*.

Całość publikacji zamyka obszerne zakończenie, które jest sumarycznym zestawieniem przeprowadzonych badań nad ewolucją pojęcia władzy przełożonych w instytucjach życia konsekrowanego.

Recenzowana publikacja to oryginalne studium, które ukazuje kompleksowo i syntetycznie ewolucję doktryny kanonistycznej co do natury władzy przełożonych w instytucjach życia konsekrowanego i jej wpływ na unormowania prawne. Autor przedstawił poglądy różnych autorów, wysunął kilka postulatów, które mogą być przedmiotem dalszej dyskusji kanonistów i powinny ukierunkować dalszy rozwój prawodawstwa w omawianej dziedzinie.

ks. Marek Stokłosa SCJ

Carlo Fantappiè, *Storia del diritto canonico e delle istituzioni della Chiesa*, Bologna 2011, ss. 369.

Carlo Fantappiè, profesor historii prawa kanonicznego na Uniwersytecie Urbino, opublikował pracę dotyczącą historii prawa kanonicznego i instytucji Kościoła. W przedmowie Autor wyraził nadzieję, że publikacja ta będzie przydatna na wydziałach kościelnych uniwersytetów oraz na uczelniach publicznych. Problematyka prezentowana w pracy, zdaniem Autora, przyczyni się do pogłębienia znajomości hi-